

HE 30/2012 vp

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 1 ja 12 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että lakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan myös puhelinta tai videoneuvottelua käyttäen kuullulla todistajalla olisi oikeus saada valtion varoista kohutuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä.

Lisäksi lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että matkakustannuksia tai toimeentulo-

kustannuksia varten ennakkoa tarvitsevan olisi pyydettävä sitä oleskelupaikkakuntansa poliisilaitoksen päälliköltä tai siltä virkamieheltä, jonka poliisilaitoksen päällikkö on määrännyt käsittelemään ennakkoa koskevia asioita. Ennakkoa pyytävän olisi tarvittaessa esitettävä selvitys hänelle aiheutuvista matka- ja toimeentulokustannuksista.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2013.

PERUSTELUT

1 Nykytila ja ehdotetut muutokset

Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/1972) 1 §:n (1257/1988) mukaan syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen kutsusta taikka tuomioistuimen muussa kuin riita-asiassa antamasta määräyksestä tuomioistuimeen saapuneella todistajalla on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä. Lain 2 (1257/1988) - 4 §:ssä on säädetty edellytyksistä, joilla valtion varoista voidaan maksaa korvausta myös muun asianosaisen kutsumalle todistajalle, asianomistajalle ja hänen lailliselle edustajalleen sekä todistajan, asianomistajan tai asianomistajan laillisen edustajan saattajalle.

Lain 5 §:n mukaan toimeentulokustannusten korvauksena suoritetaan matkasta aiheutuneet tarpeelliset menot ja 6 §:n mukaan päivärahaa ja majoittumiskorvausta. Lain 7 §:n mukaan taloudellisesta menetyksestä suoritetaan korvauksena enintään määrä, minkä siihen oikeutettu osoittaa uskottavasti menettävänsä.

Lokakuusta 2003 lukien todistajaa, muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä ja asianomistajaa on voitu kuulla oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 17 luvun 34 a §:ssä (360/2003) säädettyissä tapauksissa myös videoneuvottelua tai puhelinta käyttäen. Kuultavaa voidaan kuulla puhelimella tai videoneuvottelua käyttäen, jos hän ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, hänen henkilökohtaisesta saapumisestaan pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa taikka hänen kertomuksensa uskottavuutta voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan pääkäsittelyssä. Videoneuvottelua käyttäen todistajaa voidaan kuulla lisäksi, jos menettely on tarpeen kuultavan tai tämän läheisen henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta taikka kuultava ei ole täyttänyt 15 vuotta tai hänen henkinen toimintansa on häiriintynyt.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren eräiden todistelua, kiireelliseksi julistamista ja ylimääräistä muutoksenhakua koskevien säännösten muuttamisesta (190/2002) on todettu, että mitä todistajan tai asiantuntijan palkkioista säädetään, olisi soveltuvin osin voimassa tilanteessa, jossa todistelu on otettu vastaan puhelimitse tai videoneuvottelussa, vaikkakaan todistajalle ei näissä tilanteissa aiheudu kustannuksia yhtä säännönmukaisesti.

Todistajien kuuleminen puhelimitse on nykyään yleistä. Siinä, maksetaanko puhelimitse kuullulle todistajalle valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa säädettyjä korvauksia, on kuitenkin epäyhtenäisyyttä. Monesti on niin, ettei todistaja vaadi puhelimitse tapahtuneesta kuulemisesta korvausta, koska hänelle ei ole aiheutunut kuulemisesta kuluja. Aina korvauksia ei puhelimitse kuullulle makseta silloinkaan, kun kuultava on niitä vaatinut. Lain sanamuodon mukaanhan korvauksia maksetaan vain tuomioistuimeen saapuneelle todistajalle.

Myös videokuulemista käytetään yhä useammin muun muassa todistajan ja asianomistajan kuulemisessa sekä kotimaasta että ulkomailta. Oikeusministeriön tavoitteena on tehostaa videoneuvottelun käyttöä tuomioistuimissa. Asiaa varten on asetettu videoneuvottelun käytön kehittämistyöryhmä. Videoneuvottelulaitteiden käytöllä on mahdollista saavuttaa merkittäviä säästöjä todistelukustannuksissa.

Tuomioistuimeen saapuneiden ja toisaalta puhelimitse tai videoneuvottelussa kuultujen todistajien yhdenmukaisen kohtelun turvaamiseksi puhelin- ja videoneuvottelukuulemisesta maksettavasta korvauksesta ehdotetaan säädettävän laissa. Lain 1 §:ään esitetään lisättävän virke, jonka mukaan todistajalla olisi oikeus laissa säädettyihin korvauksiin myös silloin, kun häntä on kuultu puhelinta tai videoneuvottelua käyttäen. Puhelimitse tai videoneuvottelussa kuullulle todistajalle ja muulle korvaukseen oikeutetulle henkilölle maksettaisiin korvausta todellisten kulujen perusteella ja samojen edellytysten mukaisesti.

ti kuin tuomioistuimeen saapuneelle todistajalle.

Videoneuvottelukuulemista varten kuultava joutuu matkustamaan yleensä lähimpään tuomioistuimeen, mistä hänelle syntyy korvattavia matkakuluja. Päivärahan videoneuvottelutekniikalla kuultu todistaja tai vastaava olisi oikeutettu samalla tavalla kuin pääkäsittelypaikallekin saapunut todistaja.

Taloudellisesta menetyksestä puhelimitse tai videoneuvottelutekniikalla kuullulle henkilölle voitaisiin maksaa korvausta esimerkiksi jos kuultava on joutunut keskeyttämään työntönsä kuulemisen tai siihen varautumisen ajaksi eikä työnantaja maksa keskeytyksen ajalta palkkaa.

Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 11 §:n mukaan todistajaksi kutsutulla ja muulla valtion varoista korvaukseen oikeutetulla on oikeus saada tuomioistuimeen tehtävää matkaa varten valtion varoista ennakolta korvaus matkakustannuksista. Ennakkoa voidaan suorittaa myös toimeentulokustannuksia varten, milloin se asian laatuun ja korvaukseen oikeutetun olosuhteisiin nähden harkitaan perustelluksi. Lain 12 §:n mukaan ennakkoa haluavan on pyydettävä sitä oleskelupaikkakuntansa poliisipiirin päälliköltä tai siltä virkamieheltä, jonka lääninhallitus on määrännyt poliisipiirin päällikön sijaan käsittelemään ennakkoa koskevia asioita. Pyynnön yhteydessä on esitettävä selvitys siitä, että ennakon pyytjä on kutsuttu tuomioistuimeen.

Lain 12 §:ää on muutettava, koska lääninhallituksia ei enää ole, ja poliisin organisaatio on muuttunut. Läninhallitukset olivat aiemmin poliisin aluehallintoviranomaisia, joiden alaisina toimivat paikallishallintoviranomaisina poliisipiirit, sittemmin kihlakunnan poliisilaitokset. Läninhallitukset lakkasivat vuoden 2009 lopussa, ja poliisin ylijohdosta ja läninhallitusten poliisin länin johdosta muodostettiin 1.1.2010 lukien Poliisihallitus poliisin uudeksi keskushallintoviranomaiseksi. Poliisihallituksen alaisina paikallishallintoviranomaisina toimivat poliisilaitokset, joita on koko maassa 24. Lakia esitetään muutettavaksi niin, että ennakkoa olisi pyydettävä oleskelupaikkakunnan poliisilaitoksen päälli-

költä tai tämän tehtävään nimeämältä virkamieheltä.

Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun asetuksen (813/1972) 14 §:n (1070/2001) mukaan ennakkomaksu suoritetaan pyytäjälle pankkisiirtona taikka maksuosoituksena tai, jos ennakko ei tällä tavoin olisi ajoissa pyytäjän käytettävissä, käteisenä rahana. Käytännössä Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus maksaa ennakon hakijan tilille, jos ennakkoa haetaan ja siitä tehdään päätös hyvissä ajoin ennen oikeudenkäyntiä. Jos ennakkoa haetaan vain päiviä ennen oikeudenkäyntiä, poliisilaitos maksaa ennakon hakijalle käteisenä. Ennakoitten maksaminen on tästä syystä säilytettävä sellaisella viranomaisella, jolla on kattava toimipaikkaverkko ja käytössään käteiskassat.

Poliisilaitoksilla oli vuonna 2010 yhteensä 105 sellaista toimipaikkaa, joista maksettiin todistajakustannusten ennakkoja. Vuonna 2010 poliisilaitokset maksoivat ennakkoja todistajille 560 kertaa.

Lain 12 §:ään esitetään lisättäväksi säännös siitä, että ennakkoa pyytävän on tarvittaessa esitettävä selvitys aiheutuvista matka- ja toimeentulokustannuksista.

Asian valmisteluvaiheessa oli esillä mahdollisuus siirtää todistajakustannusten ennakkoiden maksu poliisilaitoksilta oikeusaputoimistoille, joilla on poliisin tavoin kattava toimipaikkaverkko ja käytössään käteiskassat. Oikeusministeriön arvion mukaan ennakkoiden maksujen siirtäminen oikeusaputoimistoille olisi aiheuttanut niille noin 40 000 euron vuotuisen kustannusten lisäyksen, mikä summa olisi tullut siirtää sisäasiainministeriön toimintamenomäärärahoista oikeusministeriön toimintamenomäärärahoihin. Sisäasiainministeriö suhtautui lausunnossaan toimintamäärärahojen siirtoesitykseen kielteisesti.

Asian valmistelun yhteydessä on pohdittu myös mahdollisuutta luopua kokonaan todistajien ennakoista tai ainakin käteisenä maksettavista ennakoista. On kuitenkin katsottu, että olisi monissa tapauksissa kohtuutonta, että vähävaraisen todistajan olisi saavuttava oikeuteen omalla kustannuksellaan. Ennakoista luopuminen johtaisi siihen, että osa todistajista jäisi saapumatta tuomioistuimeen,

koska heillä ei olisi varaa matkustaa istunto-paikalle. Tämä taas voisi johtaa siihen, että tuomioistuimien määräisi todistajan tuotavaksi oikeuden istuntoon. Todistajien noutamisesta aiheutuisi yhteiskunnalle enemmän menoja kuin mitä todistelukorvausten ennakkojärjestelmä tulee maksamaan.

2 Esityksen taloudelliset vaikutukset

Puhelin- ja videoneuvottelu kuulemisen korvaamista koskevan esityksen taloudellisia vaikutuksia on vaikea arvioida tarkasti. Tuomioistuimilla ei ole tilastoja siitä, kuinka usein todistajaa tai vastaavaa on kuultu puhelinta tai videoneuvottelua käyttäen. Puhelin- tai videoneuvottelu kuuleminen on poikkeus ja todistajan kuuleminen paikan päällä pääsääntö.

Toisaalta ei ole olemassa tietoa siitä, kuinka suuressa osassa puhelin- ja videoneuvottelu kuulemisia todistajalle on maksettu kulu-korvauksia jo tähän mennessä ja kuinka paljon lakimuutos siten käytännössä lisäisi maksettavia korvauksia. Ainakin videoneuvottelu kuulemisen aiheuttamat kulut lienee jo pääsääntöisesti korvattu.

Se, että korvausten maksamisesta myös videoneuvottelussa kuulluille säädettäisiin jatkossa lailla, saattaa lisätä videoneuvottelu kuulemisia. Tämä vähentäisi todistajille korvattavien matkustuskustannusten kokonaismäärää.

Valtion varoista maksettavat todisteluskustannukset maksetaan talousarvion momentilta 25.01.20. Kyseessä on arviomääräraha. Vuonna 2010 todisteluskustannuksia ja todistajien kuluja maksettiin valtion varoista noin 2 684 000 euroa, kaikkiaan 36 900 todistajalle. Kaikille todistajille ei ole maksettu kuulemisesta korvauksia.

Jos arvioidaan, että puhelimesta tai videoneuvottelusta kuultuja olisi kymmenesosa kaikista todistajista, ja että näistä joka toiselle olisi jo korvattu todisteluskustannuksia, lainmuutoksen jälkeen korvausta voitaisiin maksaa arviolta 2 000 todistajalle enemmän kuin vuonna 2010. Jos heistä puolet vaatisi korvausta kuulemisen aiheuttamisesta ansionmenetyksestä asetuksessa sääde-

tyn enimmäismäärän, 58,87 euroa vuorokaudessa, lakimuutos lisäisi valtion varoista maksettavia todisteluskustannuksia noin 60 000 euroa vuodessa.

Ansionmenetyksestä korvattavaa enimmäismäärää on tarkistettu viimeksi vuonna 2000. Sitä on suunniteltu tarkistettavan lähitulevaisuudessa. Kun otetaan huomioon ansionmenetyksen enimmäiskorvauksen mahdollinen nousu, lakimuutos lisäisi todisteluskustannusten korvauksia arviolta noin 80 000 euroa vuodessa.

Valtaosassa tapauksia vastaaja tuomitaan korvaamaan todisteluskustannukset valtiolle. Lakimuutos lisäisi näitä tuloja varovaisesti arvioiden noin 40 000 euroa. Valtiolle maksetut todisteluskustannusten korvaukset kirjataan talousarvion momentille 12.39.01.

Esitetyn lainmuutoksen vaikutus valtion nettomenoihin olisi näin ollen arviolta noin 40 000 euroa.

Esitetty lainmuutos lisäisi todistajien välis-tä yhdenvertaisuutta, kun todistelusta aiheutuneet kustannukset korvattaisiin siitä riippumatta, onko todistajaa kuultu paikan päällä, puhelimesta vai videoneuvottelussa.

Todisteluskustannusten korvausten ennakoiden maksamista koskevalla lakimuutoksella ei olisi taloudellisia vaikutuksia.

3 Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä. Esityksestä on pyydetty ja saatu lausunto sisäasiainministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, Poliisihallitukselta, oikeusapupiirien oikeusaputoimen johtajilta ja Suomen tuomari-liitolta. Erikseen pyydettiin lausuntoa valtiovarainministeriöltä ja sisäasiainministeriöltä 40 000 euron toimintamäärärahan siirtämisestä sisäasiainministeriöltä oikeusministeriölle.

Lausuntokierroksella olleeseen esitysluonnokseen sisältyi kohta, jonka mukaan puhelimitse kuullulle voitaisiin suorittaa koko- tai osapäivärahaa vastaava korvaus, jos kuulemisesta on aiheutunut hänelle haittaa. Tämä säännös poistettiin esityksestä valtiovarainministeriöstä saadun palautteen vuoksi. Ennakoita myöntävä viranomainen muutettiin

lausuntojen saapumisen jälkeen oikeusaputoimistosta poliisilaitokseksi.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

4 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2013.

Laki

valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 1 ja 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/1972) 1 ja 12 §, sellaisena kuin niistä on 1 § laissa 1257/1988, seuraavasti:

1 §

Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen kustusta taikka tuomioistuimen muussa kuin riita-asiaassa antamasta määräyksestä tuomioistuimeen saapuneella todistajalla on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä. Todistajalla on oikeus tässä laissa säädettyihin korvauksiin myös silloin, kun häntä on kuultu puhelinta tai videoneuvottelua käyttäen.

12 §

Ennakkoa haluavan on pyydettävä sitä oleskelupaikkakuntansa poliisilaitoksen päälliköltä tai siltä virkamieheltä, jonka poliisilaitoksen päällikkö on määrännyt käsittelemään ennakkoa koskevia asioita. Pyyntönsä yhteydessä on esitettävä selvitys siitä, että ennakon pyytäjä on kutsuttu tuomioistuimeen, sekä tarvittaessa selvitys aiheutuvista matka- ja toimeentulokustannuksista.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20__.

Helsingissä 12 päivänä huhtikuuta 2012

Pääministeri

JYRKI KATAINEN

Oikeusministeri *Anna-Maja Henriksson*

*Liite
Rinnakkaisteksti*

Laki

valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 1 ja 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/1972) 1 ja 12 §, sellaisena kuin niistä on 1 § laissa 1257/1988, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen kutsusta taikka tuomioistuimen muussa kuin riita-asiassa antamasta määräyksestä tuomioistuimeen saapuneella todistajalla on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä.

12 §

Ennakkoa haluavan on pyydettävä sitä oleskelupaikkakuntansa poliisipiirin päälliköltä tai siltä virkamieheltä, jonka lääninhallitus on määrännyt hänen sijaansa käsittelemään ennakkoa koskevia asioita. Pyynnön yhteydessä on esitettävä selvitys siitä, että ennakon pyytäjä on kutsuttu tuomioistuimeen.

1 §

Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen kutsusta taikka tuomioistuimen muussa kuin riita-asiassa antamasta määräyksestä tuomioistuimeen saapuneella todistajalla on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen korvaus tarpeellisista matka- ja toimeentulokustannuksista sekä taloudellisesta menetyksestä. *Todistajalla on oikeus tässä laissa säädettyihin korvauksiin myös silloin, kun häntä on kuultu puhelinta tai videoneuvottelua käyttäen.*

12 §

Ennakkoa haluavan on pyydettävä sitä oleskelupaikkakuntansa *poliisilaitoksen* päälliköltä tai siltä virkamieheltä, jonka *poliisilaitoksen päällikkö* on määrännyt käsittelemään ennakkoa koskevia asioita. Pyynnön yhteydessä on esitettävä selvitys siitä, että ennakon pyytäjä on kutsuttu tuomioistuimeen, *sekä tarvittaessa selvitys aiheutuvista matka- ja toimeentulokustannuksista.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .